

Kristín Karlsdóttir og Anna Magnea Hreinsdóttir

Námssögur

Tæki til að meta áhuga, virkni og líðan barna í leikskóla

► Um höfunda ► Efnisorð

Greinin fjallar um starfendarannsókn sem fór fram samhliða þróunarverkefni í átta leikskólum í sveitarfélagi á höfuðborgarsvæðinu. Deildarstjórar leikskólanna, 23 talsins, tóku þátt í rannsókninni ásamt höfundum þessarar greinar; lektor við Háskóla Íslands og leikskólafulltrúa Garðabæjar. Markmiðið var að þróa skráningu á námssögum og fylgjast með því hvernig deildarstjórnir öðluðust færni í að skrá námssögur um hvert barn og framfarir þess en einnig hvernig þeim gengi að meta nám barnanna í samvinnu við foreldra og börnin sjálf. Þróun starfsaðferða við mat á námi barna var rædd og metin á mánaðarlegum fundum. Gagna var aflað með skráningu fundargerða, mati þátttakenda, ljósmyndum, myndböndum og náms-sögum sem þátttakendur ræddu og ígrunduðu á fundunum.

Niðurstöður benda til þess að deildarstjórnir hafi aukið færni sína í að skrá náms-sögur. Með þátttöku í verkefninu hafi þeir öðlast betri skilning á námi barna og inn-sýn í hugarheim þeirra. Þeir urðu meðvitaðri um samskipti barnanna við önnur börn, horfðu meira á hverjir styrkleikar þeirra væru og hvernig þá mætti nýta í námi og samskiptum. Fyrsta reynsla deildarstjóranna af því að fá samstarfsfólk sitt til að skrá námssögur benti til þess að starfsfólk leikskólanna þyrfti töluverðan stuðning og tíma til að tileinka sér aðferðina. Áform voru uppi innan leikskólanna um að halda þeirri vinnu áfram veturinn eftir með það að markmiði að leikskólakennarar og annað starfsfólk leikskólanna næðu færni í að nota námssögur sem matsaðferð með þátttöku foreldra og barnanna sjálfra.

Learning stories: An instrument to document and observe interests, activities and wellbeing of preschool children

► About the authors ► Key words

The article describes an action research project performed in eight preschools in one of the neighbouring municipalities of Reykjavik. Twenty-three preschool teachers, the team leaders of all classroom divisions in all eight schools, took part in the study along with the authors of this article: an assistant professor at the University of Iceland and the preschool representative of Garðabær. The aim of the study was to support the preschool teachers in their first steps of documenting children's learning stories and to develop methods to assess children's wellbeing and learning. The data describes how the teachers developed their methods of documenting children's learning stories in relation to

their wellbeing and learning applying such stories as tools of assessment in collaboration with children, parents and other educators, and how they approached children's views to be able to support their learning and plan preschool activities in relation to this information. Information was gathered on what was useful and on the hindrances the participants met.

According to the Icelandic National Curriculum for Preschools, teachers in each preschool shall plan and adopt an appropriate working procedure and develop a variety of methods to gather information on children's learning and wellbeing. To gain better understanding and insight into children's learning processes and their areas of interest and strengths, the information should be reflected on in collaboration with children, parents and other educators and used to assess the preschool practice.

The learning story approach originating from New Zealand and widely used there is among the methods which have been developed to document children's learning by focusing on their interest, abilities and competence. When developing children's learning stories, teachers observe children as they take part in preschool activities, such as play and creative activities, and write narratives that the teachers reflect on together with children, parents and other educators to be able to interpret the learning that is occurring in particular situations. According to the New Zealand early childhood curriculum, the learning story approach sees the children as participating in activities in social practices of their preschools.

The teachers taking part in this research were introduced to the learning story approach as a way to gain insight into the social and emotional factors of learning, by focusing on the learning taking place as children construct knowledge when they take part in play and creative activities. In relation to the social context of the preschool, the teachers chose methods to document children's learning stories using different techniques, such as making observations, taking photos, videos or writing notes. These stories were linked to learning dispositions or references in the National Curriculum for Preschools in Iceland, such as the fundamental pillars, learning areas for preschools or points for assessment in preschools. Some teachers also linked the learning story assessment to the preschools' specific policy issues. The teachers tried out different ways to write learning stories and at monthly meetings they discussed their experiences, including what was difficult and what was working well.

The data gathering method in this study seeks support from action research, and builds on notes from the preschool teachers' meetings where they reported on how they developed their skills in documenting children's learning stories and on the collaboration and discussion with the other educators in their preschool. Furthermore, the data included reflections on the learning stories the participants shared at meetings and their written notes answering questions about the challenges they met in the project. Some of the preschool teachers also reported on their discussions with parents and children about children's learning stories as a way to include and to support their participation in the process.

The findings show that participation in the action research supported the preschool teacher in gaining skills to document children's learning stories. Additionally the teachers acquired better understanding of children's learning and insight into the children's ideas and ways of acting and thinking. Their awareness of the children's interaction with each other increased and they saw children's strengths and methods more clearly. The preschool teachers also supported the other educators in their preschools to document learning stories; this experience indicated that considerable time and support is needed in the preschool practice to adopt the method.

These results suggest that documenting children's learning stories can be a good way to assess children's learning dispositions, their interest, activities and interactions. Thus, the method is not only useful to follow the Icelandic school policy, but also to support individual children and develop daily pre-school activities that are related to their interest. Hence the research suggests that assessment methods already used in Icelandic preschools need to be reexamined, considering whether the information gained from these assessment methods is likely to show individual children's learning, how they learn in a social context and whether this kind of assessment is valuable for all children.

Inngangur

Í opinberri uppeldisáætlun stjórnvalda fyrir dagvistarheimili frá árinu 1985 var lögð áhersla á mikilvægi fyrstu æviáranna fyrir þroska mannsins og nauðsyn þess að leggja sérstaka alúð og rækt við börn á bernskuskeiði (Menntamálaráðuneyti, 1985). Yfirlit var gefið yfir þroskaskeið mannsins samkvæmt kenningum Erikson og Piaget sem þá höfðu hvað mest áhrif á hugmyndir manna um uppeldi ungra barna. Áttu yfirlitin að gefa góða mynd af þeim þroskaskeiðum sem talið var að börn gengju í gegnum á ákveðnum aldri. Markmiðið með mati á þroska barna samkvæmt uppeldisáætlun fyrir dagvistarheimili og síðar fyrir leikskóla (Menntamálaráðuneyti, 1985, 1993) var að athuga hvort framfarir barna væru í samræmi við það sem talið var „eðlilegt“ fyrir hvern aldurshóp. Almennt vinnulag í leikskólum fólst þá gjarnan í því að búin voru til aldursmiðuð viðmið sem leikskólakennarar studdust við til að fylgjast með þroska barna þegar þeir skipulögðu starf sitt. Í *Aðalnámskrá leikskóla*, sem kom út árið 1999, var aftur á móti fjallað um sjálfsmat sem einkum beindist að því að meta hvernig leikskólakennurum og öðru starfsfólki tókst að framfylgja markmiðum aðalnámskrár og stefnu leikskólans en ekki gert ráð fyrir að meta nám eða framfarir einstakra barna sérstaklega (Menntamálaráðuneyti, 1999).

Í núgildandi námskrá, *Aðalnámskrá leikskóla 2011*, má svo greina aðrar hugmyndir um mat á framförum og námi. Þar er lögð áhersla á að meta þroska og velferð barna með því að safna upplýsingum um það sem börn fást við og sýna áhuga. Í námskránni er ýmist talað um velferð barna eða vellíðan þeirra (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011). Vellíðan (e. *wellbeing*) barns tengist sjálfsímynd þess, hvort það hefur trú á eigin getu og hvernig það tekst á við ný viðfangsefni (Carr, 2001), hvort það leitast við að bæta eigin hæfni og þekkingu fremur en að sækjast eftir jákvæðu mati annarra á eigin getu eða frammistöðu (Dweck og Leggett, 1988). Hugtakið velferð (e. *welfare*) er víðara þar sem það snýr að efnislegum, félagslegum og huglægum þáttum tengdum vellíðan barna (Margrét Héðinsdóttir, Fanný Gunnarsdóttir og Erla Kristjánsdóttir, 2013) og snýr meðal annars að því hvernig aðferðum er beitt til að stuðla að vellíðan og þátttöku barna í leikskólanum. Umfjöllun þessarar greinar tekur til beggja þessara hugtaka, þótt hugtakið vellíðan sé fremur í forgrunni, þar sem það snýr beint að líðan einstakra barna en sú matsaðferð, sem hér er fjallað um, beinist ekki síst að henni.

Í þeirri rannsókn sem hér er til umfjöllunar var stuðst við skráningar á námssögum (e. *learning stories*) sem aðferð til að meta nám og námsferli barna (Carr, 2001; Ministry of Education, 1996) og leitast við að átta sig sem best á mögulegu gildi þeirra fyrir leikskólastarf. Þegar námssögur barna eru skráðar er byggt á þeirri sýn á nám að það fari fram í félagslegu samhengi og sjónum beint að reynslu barna og ferli náms fremur en ákveðnum þroskaþáttum. Aðferðinni er ætlað að hafa í forgrunni félagslega og tilfinningalega þætti náms en það kallar á mat á margbreytilegum og huglægum atriðum sem meðal annars birtast eða koma fram í flóknum samskiptum barna í leikskóla.

Í *Aðalnámskrá leikskóla 2011* er lögð áhersla á að börn taki framförum á mismunandi hraða og á ólíkan hátt, og því er gert ráð fyrir að fylgst sé með áhugasviði hvers barns,

getu, styrkleikum og hæfni. Lögð er áhersla á að valdar séu matsaðferðir sem eru til þess fallnar að varpa ljósi á fjölbreytt nám og tjáningu barna með það að markmiði að meta alhliða þroska þeirra, sjálfstæði, áhugasvið, þátttöku í leik úti og inni, félagsfærni og samkennd, frumkvæði og sköpunarkraft (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011). Leikskólakennarar þurfa því að velja á gagnrýninn hátt þær matsaðferðir sem notaðar eru í leikskólanum, ígrunda vel hvers vegna viðkomandi aðferðir eru valdar og hvaða lærdóm börn, foreldrar og starfsfólk geta dregið af matsferlinu. Matinu er ætlað að vera umbóta-miðað með áherslu á að bæta námsumhverfi og kennsluaðferðir.

Höfundar þessarar greinar hafa rætt við bæði foreldra og leikskólakennara, þar með talda deildarstjórana sem tóku þátt í þessari rannsókn, um mat í leikskólastarfi og þessir viðmælendur telja að jafnaði mikilvægast að í leikskóla öðlist börn félagsfærni; að þau læri að eiga samskipti, að setja sig í spor annarra og skilja eigin tilfinningar. Mat í leikskólastarfi eigi því að beinast að félagslegum og tilfinningalegum þáttum og því að afla þekkingar sem nýst gæti til að skipuleggja starfið með hliðsjón af þeim. Með því móti megi mæta betur áhuga barnanna, styðja börnin betur í athöfnum sínum, veita fjölskyldum þeirra meiri innsýn í leikskólastarfið og gera þeim jafnvel kleift að taka virkari þátt í námi barnanna og leik.

Með þetta að leiðarljósi var ráðist í þróunarverkefni í átta leikskólum í einu sveitarfélagi um að innleiða skráningu á námssögum (e. *learning stories*) til að meta nám barna sem þá sækja. Skráning námssagna er aðferð sem þróuð hefur verið á Nýja-Sjálandi í tæpa tvo áratugi eða frá árinu 1996 þegar fyrsta námskrá fyrir leikskóla kom út þar í landi. Námskrána mótuðu helstu aðilar sem tengjast leikskólastarfinu eða eiga þar hagsmuna að gæta, svo sem foreldrar, leikskólakennarar og fræðimenn en auk þess var tryggð aðkoma fólks með fjölbreytilegan menningarlegan bakgrunn til að hafa mætti til hliðsjónar ólík siðferðileg og félagsleg gildi mismunandi þjóðfélagshópa (Carr, May, Podmore, Cubey, Atherly og Macartney, 2002). Í nýsjálensku námskránni er lagt til að nám barna sé metið með opnum aðferðum og lögð áhersla á samhengi náms og umhverfis, áhrif barnahóps og kennara á nám og þroska hvers barns í hópnum. Aðferðin felst í að skrá nokkurs konar „örsögur“ stakra barna og barnahópa, námssögur skráðar af leikskólakennurum yfir tiltekið tímabil og halda þeim til haga í ferilmöppu. Skráð eru samskipti barns við önnur börn eða fullorðna, sagt frá athöfnum barnsins og lýst völdum verkefnum sem það færst við. Einnig er greint frá túlkun þess sem heldur utan um skráninguna og bætt við skýringum eftir því sem þurfa þykir (Carr, 2001). Til þess að gera sjónarmið barna sýnilegri eru þau studd til þátttöku í skráningarferlinu, til dæmis með því að börn og fullorðnir ræða hvað var og er skráð og hvernig það er dregið fram. Ennfremur er tekið mið af því að barnið er hluti af fjölskyldu og samfélagi (Fuemana-Foa'l, Pohio og Terreni, 2009), og tekur þaðan með sér reynslu og þekkingu inn í leikskólann.

Í þessari grein er sagt frá þróunarverkefninu og starfendarannsókn (e. *action research*) þar sem fylgst var með innleiðingu á námssögum sem tæki til að gera nám barna sýnilegt og meta um leið framlag umhverfis, barnahópsins og kennaranna í leik og námi. Í greininni er rætt um mat og matsaðferðir í íslensku leikskólastarfi með hliðsjón af ákvæðum *Aðalnámskrár leikskóla 2011* um mat á námi og vellíðan barna, og því næst greint frá þróunarverkefninu og rannsókninni þar sem námsögur eru í brennidepli. Í niðurstöðum kemur fram með hvaða hætti þátttakendur tókust á við áskoranir sem tengdust því að hefja námssöguskráningar og hvernig viðhorf þeirra til mats á námi barna breyttist á meðan á verkefninu stóð. Niðurstöðurnar geta nýst leikskólakennurum og öðrum sem vilja nýta námssöguaðferðina til að fylgjast með og skrá nám barna í leikskóla.

Markmið námsmats í leikskólum

Hugmyndir um mat á námi tengjast kenningum fræðimanna um nám og menntun. Fræðimenn sem aðhyllast hugmyndir samtímans um nám leggja áherslu á mat á námi barna á forsendum hvers barns og beina athygli að félagslegu samhengi náms, aðbúnaði barna og kennsluháttum (Anna Magnea Hreinsdóttir, 2009, 2012; Brown, 2012; Bryndís Garðarsdóttir og Kristín Karlsdóttir, 2012; Clark, 2005, 2010; Dockett, 2008; Kristín Karlsdóttir og Bryndís Garðarsdóttir, 2008; Lenz Taguchi, 2010; Robinson, 2013). Litið er svo á að nám eigi sér stað í gagnvirkum samskiptum barnsins við sitt félagslega umhverfi (Rogoff, 2003; Vygotsky, 1978; Wells og Claxton, 2002). Í leikskóla læri barnið með því að taka þátt í leik og öðrum viðfangsefnum í samskiptum og samvinnu við önnur börn og full-oröna. Slíkt nám er flókið ferli og kallar á matsaðferðir þar sem leitast er við að fylgjast með þátttöku barna í leikskólastarfi og grípa eftir föngum fjölbreytta tjáningu þeirra í samskiptum við aðra (Carr, 2001; Carr, Smith, Duncan, Jones, Lee og Marshall, 2010).

Aðalnámskrá leikskóla 2011 byggir á svipuðum eða sömu hugmyndum um nám barna og hér var lýst. Samkvæmt henni eiga viðfangsefni leikskólans að hvetja börn til könnunar og rannsókna, styðja sjálfraði barna, ýta undir frumkvæði og vera börnunum merkingarbær. Litið er svo á að hæfni og geta barna aukist þegar þau takast á við fjölbreytt og samþætt verkefni sem veita gleði og vellíðan (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011). Í anda þessa eru markmið leikskólastarfs að börn upplifi í skólagöngu sinni að þau séu hæf og sterk og að borin sé virðing fyrir einstaklingseinkennum þeirra. Þannig kallar breytt hlutverk leikskóla á fjölbreyttar matsaðferðir (Anna Magnea Hreinsdóttir, 2009, 2012; Brown, 2012; Carr, 2001, 2002; Lenz Taguchi, 2010; Robinson, 2013) sem setja í forgrunn að meta styrkleika barna fremur en veikleika. Slíkar aðferðir gera ráð fyrir að matið fari fram þegar börn eru virk í hópi leikskólabarna en jafnframt er ætlast að matið sé að verulegu leyti einstaklingsmiðað; að forðast sé að leggja sömu mælistiku á öll börn.

Þrátt fyrir að grundvallarviðhorf til barna og náms hafi breyst og *Aðalnámskrá leikskóla 2011* kveði á um breyttar aðferðir við mat hefur sú umræða, sem fram hefur farið meðal leikskólakennara og annarra sem láta sig varða nám og þroska leikskólabarna, snúist um ákveðin próf fremur en um heildstætt mat á námi barna og velferð. Með heildstæðu mati er átt við mat sem leggur áherslu á styrkleika barna og hæfni fremur en getuleysi og vanhæfni (Bryndís Garðarsdóttir og Kristín Karlsdóttir, 2012; Carr, 2001). Þess konar mat á námi barna og líðan byggist á þátttöku og samvinnu leikskólakennara, annars starfsfólks í leikskólum, foreldra og barna sem eiga að fá tækifæri til að taka þátt í að meta nám sitt (Carr, 2011), setja sér markmið og koma með tillögur að því hvernig þau geti náð markmiðum sem tengjast áhugasviði þeirra og viðfangsefnum (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011). Foreldrar búa einnig yfir mikilvægum upplýsingum og þekkingu á börnum sínum og eiga að taka þátt í mati á líðan þeirra og námi. Mat, sem unnið er í samstarfi leikskóla, foreldra og barna, stuðlar að betri skilningi á námsferlum, áhuga barnanna og styrkleikum. Það auðveldar foreldrum að styðja við börn sín heima fyrir og eykur vitund barna um eigin getu, hvernig þau læra best. Mat á þannig að efla sjálfstraust og sjálfsmynd barnsins og stuðla að jafnrétti til menntunar (*Lög um leikskóla* nr. 90/2008; Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011).

Matsaðferðir – Að meta styrkleika barna

Við mótun matsaðferða sem hæfa leikskólastarfi hafa fræðimenn lagt til að börn taki þátt í mati á eigin námi, og litið svo á að mat eigi að vera barnvænt (e. *child-friendly*) (Brooker, 2008). Þá er gengið út frá því að nám fari fram í félagslegu samhengi (Vygotsky, 1978), svo sem í samvinnu og samskiptum barna og fullorönnna í leikskóla. Markmið matsins er að greina hvað barnið getur gert í samvinnu við aðra (Brooker, 2008; Carr, 2001, 2014). Matið snýst jafnframt um það sem er mikilvægt fyrir barnið, vekur áhuga þess og stuðlar að samvinnu barna og samstöðu þeirra á milli. Matið byggir á þátttöku barns í leikskóla-

starfinu og því er ætlað að greina hneigð barnsins til náms. Það beinist að áhuga barnsins og virkni, hvernig það tjáir sig, tekst á við erfiðleika og/eða óöryggi, setur sig í spor annarra og tekur ábyrgð á því sem fram fer (Bryndís Garðarsdóttir og Kristín Karlsdóttir, 2012; Carr, 2001). Mat á að lúta að hæfni barna þegar þau eiga í samskiptum og samvinnu við aðra (Anna Magnea Hreinsdóttir, 2009, 2012; Brown, 2012; Kristín Karlsdóttir og Bryndís Garðarsdóttir, 2008; Robinson, 2013). Matsaðferðir, sem byggja á þátttöku barna, eru því í ágætu samræmi við *Aðalnámskrá leikskóla 2011* sem gerir ráð fyrir að nám barnsins sé staðfest og skráð, og að bakgrunnur þess, áhugi og margbreytileiki endurspeglar í umhverfi leikskólans, efniviði og aðferðum (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011).

Eitt áhugaverðasta verkefni leikskólakennara og annars starfsfólks leikskóla er að skoða, ræða og ígrunda samband barna við umhverfi sitt í námi og þekkingarleit (Clark, 2010; Dahlberg, Moss og Pence, 2007; Edwards, Gandini og Forman, 1993; Hargreaves, 1994; Lenz Taguchi, 2010; Malaguzzi, 1993a, 1993b; Rinaldi, 2005, 2006). Ígrundun af þessu tagi auðveldar kennurum að stunda fagleg vinnubrögð í leikskólanum (Bryndís Garðarsdóttir og Kristín Karlsdóttir, 2012) og draga lærdóm af því sem á sér stað milli barna og fullorðinna og milli barna, leikefnis og umhverfis. Á þeim grunni má svo þróa og endurskipuleggja starf leikskólans.

Skráning námssagna

Ein matsaðferð, sem gerir ráð fyrir þátttöku barna og byggir nálgun sína á því að fá fram sjónarmið þeirra, er námssöguskráning eða námssögugerð sem svo er kölluð og þróuð var á Nýja-Sjálandi. Sally Peters (2009), ein af þeim rannsakendum sem þróað hafa og fjallað um skráningu námssagna, kemst svo að orði:

Í ljósi þess að hlý, skilningsrík og virðingarfyll samskipti eru talin mikilvæg ætti markmið leikskólakennarans að vera að vinna að heildstæðu mati sem nær yfir tilfinningalega og félagslega þætti í náminu. (Peters, 2009, þýðing höfundu)

Fræðimenn og leikskólakennarar í Nýja-Sjálandi telja að skráning á námssögum í samvinnu við börn veiti góða innsýn í félagslegt samhengi náms og sé góð leið til að greina hvaða merkingu börn leggja í það nám sem fram fer við leik og sköpun (Carr, 2014; Peters, 2009). Gerð námssagna felst í að:

1. Skrá og lýsa (e. *describe*) með fjölbreyttum aðferðum því hvernig barnið tekst á við samskipti og daglegt starf, svo sem með því að halda til haga myndverkum barnanna, með ritaðri frásögn, ljósmyndum, hljóðupptökum eða lifandi myndum.
2. Ígrunda og ræða (e. *discuss*) skráninguna til að fá fram mörg sjónarmið, bæði barna og fullorðinna, staðfesta það sem skráð var og setja fram nýjar hugmyndir og spurningar. Með þessu móti geta nýjar upplýsingar bæst við skráninguna.
3. Greina og miðla (e. *document*) með því að skoða – í samræðu við barnið eða aðra fullorðna – hvað barnið gerir, hvernig það finnur lausnir og lærir. Ígrundað er hvernig barnið sýnir áhuga, er virkt, finnur lausnir, tjáir eigin viðhorf og tekur ábyrgð á því sem fram fer. Æskilegt er að sögurnar eða skráðar færslur séu tengdar við námsmarkmið sem leikskólastarfið byggir á eða markmið fyrir einstök börn. Það er gert í þeim tilgangi að gera námsferli barnsins sem sýnilegast.
4. Taka ákvarðanir byggðar á niðurstöðum matsins og nýta þær (e. *decide*) til að styðja við hugmyndir barna og fylgja þeim eftir; jafnframt til að endurskoða og skipuleggja leikskólastarfið út frá sjónarmiðum barna (Bryndís Garðarsdóttir og Kristín Karlsdóttir, 2012; Carr, 2001; Ministry of Education, 1996).

Ofangreint skráningarferli er gagnvirkt (sjá *Mynd 1*).

Mynd 1 – Ferli námssöguskráningar

Samkvæmt nýsjálensku aðferðinni samtvinnast í námssögunni þekking, færni og viðhorf barna og birtast með tvennum hætti: annars vegar sem *hneigð til náms* (e. *learning dispositions*) og hins vegar í *starfstilgátum* barna (e. *working theories*) (Hedges, 2010; Laevers, 1994; Rogoff, 2003). Með hneigð til náms er vísað til þess sem barnið er fært um að gera og sýnir áhuga, hvernig það ber sig að. Starfstilgátur snúast um það hvernig börn nýta reynslu sína, þekkingu og færni til að byggja upp skilning á því sem fram fer og verða færari um að hafa áhrif á sitt nánasta umhverfi (Ministry of Education, 1996; Peters og Davis, 2011). Hneigð barna til náms og starfstilgátur barna þróast og dafna þegar börnin eru hvött til að vera áhugasamir, kraftmiklir og dugandi námsmenn (Peters og Davis, 2011). Í samskiptum við umhverfið móta börn hugmyndir sínar og tilgátur og móta þannig um leið skilning sinn á umheiminum (Claxton, 2001; Rogoff, 2003). Þessar tilgátur endurspeglast svo í hneigð barna til náms eins og hún birtist í leik (Carr, 2014). Þannig má fylgja markmiðum aðalnámskrár eftir með því að meta félagsleg samskipti og greina skilyrði sem börnum eru sköpuð í leikskólanum (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011).

Skráning námssagna er flókin matsaðferð og óhjákvæmilega þarf að nýta fjölbreyttar leiðir ef takast á að meta margþætt nám barna sem fram fer í samskiptum og leik í leikskóla (Carr, 2001, 2014). Þar sem framkvæmd matsins byggir á ólíkum forsendum, allt eftir samfélögum, skólum, viðfangsefnum og einstaklingum, þarf að velja heppilegar aðferðir hverju sinni. Þá er gott að hafa til hliðsjónar nokkur atriði sem geta rýrt eða eft gildi námssöguskráninga.

- Saga sem skráð er af leikskólakennaranum einum án þess að fram fari ígrundun með öðrum, byggir mest á einu sjónarhorni, sjónarmiðum leikskólakennarans, en sjónarmið „aðalpersóna“ í sögunum, það er barnanna og foreldra þeirra, skortir. Vanti þátttöku þeirra felur matið einungis í sér dóm kennarans og hefur því ekki gildi fyrir barnið á sama hátt og annars væri; til dæmis eru tækifæri til að vinna með sjálfsmynd barnsins ónýtt.
- Námssögumat er ekki ein stöðluð aðferð heldur felur í sér að hver leikskóli velur aðferðir og viðmið við að skrá og leggja fram sögur, oftast með hliðsjón af aðstæðum hverju sinni. Samkvæmt nýsjálensku námskránni er algengast að beina athygli að hneigð til náms. Hér á landi er jafnframt möguleiki á að nota ýmis viðmið, sem fram koma í *Aðalnámskrá leikskóla*

2011, en einnig að móta viðmið sem tengjast skólanámskrá viðkomandi leikskóla.

- Gott er að viðmið aðalnámskrárinnar séu höfð til hliðsjónar en varast ber að nota þau eins og um stöðluð próf væri að ræða, það er að leita að tiltekinni hæfni, þekkingu eða hegðun hjá öllum börnum. Slík vinnubrögð geta leitt til þess að til verði ný aðferð til að flokka börn og leita að því sem þykir eðlilegt (Dahlberg og Moss, 2005) í stað þess að fá fram styrkleika barna, hvað vekir áhuga þeirra og hvernig þau finni lausnir.
- Það á við um námssögumat eins og annað mat að til að tilgangi matsins sé náð er mikilvægt að nýta þær upplýsingar, sem koma fram í matinu, í þágu barnsins til að styðja við nám sem byggir á áhuga þess og virkni og tekur mið af líðan þess ásamt því að þróa leikskólastarfið í heild sinni.

Siðferðileg atriði í námsmati

Í námsmati sem tekur mið af siðferðilegum þáttum er virðing fyrir barninu í fyrirrúmi. Kennarinn velur á markvissan hátt, gjarnan í samvinnu við barnið, hvað er birt, til dæmis hvaða myndir á að birta og hvernig þær eru birtar. Það sama á við um ritaðar sögur og annað efni tengt skráningunni. Jafnframt er slíku námsmati ætlað að stuðla að ígrundun og umræðu meðal starfsmanna leikskóla, foreldra og barna (Clark og Moss, 2001, 2005; *Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins*, 1989). Í þeirri samræðu þarf að gæta trúnaðar við barnið og fjölskyldu þess. Áhersla er lögð á að skráning fari fram með þátttöku barnsins og litist af gleði þess, forvitni og áhuga. Til að svo megi verða er mikilvægt að leikskólakennarar gangi úr skugga um að viðkomandi barn vilji láta skrá gerðir sínar. Það geta þeir gert með því að leita eftir samþykki barnsins og spyrja einfaldlega: „Má ég fylgjast með því sem þú ert að gera?“ Enn fremur er mikilvægt að viðhorf kennarans endurspegli virðingu fyrir barninu, styrkleikum þess, getu og hæfni. Með samræðu við samstarfsfólk um skráninguna er hægt að velta fyrir sér valdatengslum barna og full-orðinna í leikskólanum og hvaða svigrúm barnið fær til sjálfræðis (Alderson, 1995; Clark, Kjörholt og Moss, 2005; Clark, McQuail og Moss, 2003).

Hver námssaga felur í sér val um það hvað skuli skráð og hvernig, hvaða sjónarhól er kosið að nota, hvaða barnahópi sjónum er beint að og hvaða hugmyndir og gjörðir eru dregnar fram. Margt á sér stað á hverri stundu og því þarf að afmarka skráninguna við valin atriði. Það má gera með því að setja sér markmið með skráningu, til dæmis að skrá eina frjálsa leikstund, útiveru, matartíma eða samverustund, eða jafnvel einbeita sér að skráningu náms og reynslu barnsins á tilteknu námssviði, safna sögum því tengdu og þróa leikskólastarfið í tengslum við það námssvið. Í þessu tilliti má ekki gleyma að barnið sjálft getur og á rétt á að taka þátt í að velja hvenær skráning fer fram, hvað er skráð og hvað valið til birtingar.

Þegar sögurnar eru skráðar safnast upp mikið magn ljósmynda og myndbúta, texta og myndverka eftir börnin. Þá þarf að huga að varðveislu gagna og því hverjir fá aðgang að námssögum. Þessa úrvinnslu má auðvelda með fyrirfram ákveðnum verkferlum varðandi meðferð og geymslu gagnanna, svo sem vistun skjala, hvenær gert er ráð fyrir að deila skráningunum og hvernig skil á skráningum og mati fara fram þegar leikskólagöngu barns lýkur. Við meðferð gagna af þessu tagi þarf að gæta fyllsta trúnaðar gagnvart barninu og fjölskyldu þess (Doverborg og Samuelsson, 2000; *Lög um leikskóla nr. 90/2008; Reglugerð um skil og miðlun upplýsinga milli leik- og grunnskóla nr. 896/2009*) en jafnframt þarf skráning að vera aðgengileg barninu sjálfu, foreldrum og öðrum þeim sem tengjast barninu svo hún geti nýst til umræðu um starf leikskólans, nám barnanna og líðan þeirra í samstarfi við foreldra.

Í ljósi af því sem hér hefur verið rætt er gert ráð fyrir að trúnaður við barnið og fjölskyldu þess feli í sér að virða viðhorf barnsins og tilfinningar. Leikskólakennarar og annað starfsfólk ættu því jafnan að sýna „aðgát í nærveru sálar“. Til að yta undir tjáningu barnsins á áhuga sínum og vilja er mikilvægt að starfsfólk ræði við barnið, spyrji spurninga, styðji við barnið og taki þátt í leikjum þess. Til að mynda getur starfsfólk ásamt börnunum glímt við viðfangsefni, fundið lausnir og með því móti lært með börnunum og byggt upp þekkingu í samvinnu við þau.

Rannsóknarspurningar

Í þessari rannsókn fengust 23 deildarstjórar úr átta leikskólum við námssöguskráningar í samstarfi við og undir verkstjórn höfunda þessarar greinar. Þeir rýndu í hvernig til tókst, beindu sjónum að skráningunum sem aðferð til námsmats og innleiddu námssögugerð í nokkra skóla. Spurt var hvernig deildarstjórunum gekk að:

- öðlast færni í að skrá námssögur um hvert einstakt barn og framfarir þess;
- meta nám barna í samvinnu, umræðu og ígrundun sín á milli og með foreldrum og börnum;
- nýta námssöguskráningar til þess að nálgast sjónarhorn barna og skipuleggja leikskólastarfið út frá áhuga þeirra og virkni.

Til að svara spurningunum var fylgst með því hvað gerðist í innleiðingarferlinu, hvernig skráningar þróuðust og hvaða áhrif þátttaka í rannsókninni hafði á sýn deildarstjóranna á börn og mat á námi og líðan barna.

Aðferð

Rannsóknin var starfendarannsókn (e. *action research*) með það markmið að tengja saman starf og rannsóknir. Þátttakendurnir sjálfir skoðuðu og ígrunduðu eigið starf til að greina hvernig mætti breyta starfsaðferðum (Kristín Þórarinsdóttir og Rúnar Sigbórsson, 2013). Slík nálgun getur falið í sér valdeflingu þeirra kennara, sem taka þátt, en felur jafnframt í sér að þeir þurfa að vera virkir og hafa áhrif á framgang rannsóknarinnar (Kemmis, 1988; Kincheloe, 2006). Kennarar sem taka þátt í starfendarannsóknnum beina athyglinni að eigin starfi, móta nýjar leiðir og prófa sig áfram. Þannig læra þeir af eigin reynslu og gera þá reynslu aðgengilega fyrir aðra (Koshy, 2008; McNiff, Lomax og Whitehead, 2003). Í þessari rannsókn voru matsaðferðir leikskólanna skoðaðar og rætt um möguleika sem fólgnir eru í skráningu á námssögum. Í kjölfarið voru nýjar matsaðferðir kynntar, þær prófaðar og fylgst með því hvernig til tókst (Daniels, 2011; McNiff, 2002). Í lok rannsóknarinnar var metið hvernig tekist hafði að þróa matsaðferðina.

Rannsóknarsnið

Tveir samhliða ferlar voru virkir í rannsókninni; annars vegar skipulag fræðslu, stjórn umræðu og framkvæmd tengd mati og hins vegar rannsókn á starfsþróun deildarstjóranna á meðan á verkefninu stóð. Höfundar greinarinnar, Kristín og Anna Magnea, sáu um framkvæmd fræðslu og skipulögðu samræður sem fólust aðallega í því að deildarstjórnir ígrunduðu í samtali sín á milli og við rannsakendur eigin aðferðir við að tileinka sér skráningu námssagna. Rannsóknin var í þremur liðum.

- Kristín Karlsdóttir kynnti með mánaðarlegum fyrirlestrum og samræðu tilurð, hugmyndagrunn og framkvæmd námssöguskráninga samkvæmt nýsjálensku námskránni og fræðilegum skrifum þarlendra fræðimanna.
- Á milli mánaðarlegra funda deildarstjóra og rannsakenda fengust deildarstjórnir við skráningar hver í sínum leikskóla. Á fundunum kynntu og ræddu þeir skráningar sínar (sjá *Mynd 2*).

- Þekkingu og reynslu var miðlað til annarra starfsmanna þátttökuleikskólanna. Deildarstjórnir upplýstu samstarfsfólk sitt um skráningar og hvöttu það til að skrá námssögur. Þessi hluti verkefnisins var líka ræddur á mánaðarlegum fundum deildarstjóra og rannsakenda og þar var farið yfir hvernig gekk að þjálfa samstarfsfólkið í skráningum.

Rannsóknin stóð yfir frá ágúst 2013 fram í maí 2014 og allan þann tíma hittust deildarstjórnir ásamt rannsakendum einn virkan dag í mánuði frá kl. 17 til 19. Auk þess sem þegar hefur verið nefnt fóru fram á þessum fundum samræður um það hvernig mætti nýta skráningargögnin, meðal annars í samstarfi við fjölskyldur barnanna. Fjallað var um ólíka leiðir til að skrasetja nám barna, svo sem skriflega, með ljósmyndum, kvikmyndatökum, hljóðupptökum og rafrænni skráningu, meðal annars með spjaldtölvum.

Fljótlega varð ljóst mikilvægi þess að allir starfsmenn deilda tækju þátt í skráningu og mati; að þá þyrfti að hvetja og styðja í að skrá námssögur. Lögð var áhersla á að deildarstjórnir styddu samstarfsfólk sitt til skráninga og að því yrði gefinn tími til að ræða um sínar skráningar. Þátttakendur höfðu mismikla þekkingu á og reynslu af skráningum og því urðu skoðanaskipti og lýsingar á reynslu afar gefandi á þessum fundum.

Gagnasöfnun

Starfendarannsóknir snúast um þróun þátttakenda í eigin starfi og þess vegna er mikilvægt að sýna stöðuna eins og hún er í upphafi rannsóknar og hvernig hún þróast. Ekki er reynt að alhæfa um efni rannsóknarinnar heldur leitast við að skilja sem best það sem gerist í ferlinu, í þessu tilfalli að fylgjast með því hvernig deildarstjórar öðlast færni í að meta nám barna með skráningum námssagna og nýta þær upplýsingar til að nálgast sjónarhorn barna og skipuleggja leikskólustarf út frá áhuga þeirra og virkni.

Rannsóknin byggir á eftirfarandi gögnum sem safnað var á meðan á rannsókninni stóð:

1. *Matsaðferðir leikskólanna* — Rannsakendur söfnuðu gögnum um matsaðferðir í þátttökuleikskólunum og skoðuðu þau. Deildarstjórnir skiluðu inn upplýsingum um þær matsaðferðir sem stuðst var við í leikskólunum í upphafi rannsóknar.
2. *Fundargerðir* — Anna Magnea ritaði fundargerð mánaðarlegra funda hópsins. Þar voru skráðar þær vangaveltur sem upp komu, fyrst þegar námssöguaðferðin var kynnt, síðar þegar þátttakendur tókust sjálfir á við skráningar og að lokum þegar þátttakendur kynntu skráningar sínar og sögðu frá þeim breytingum sem þeir greindu í kjölfarið.
3. *Ljósmyndir og myndbönd* — Deildarstjórnir og annað starfsfólk leikskólanna tóku ljósmyndir og tóku upp myndbúta sem lýstu virkni og leik barna. Ljósmyndir og námssögur af börnum í leik og daglegu starfi voru kynntar á fundum og helstu umfjöllunaratriði skráð í fundargerð.
4. *Námssögur* — Deildarstjórnir skráðu námssögur í leikskólustarfinu með fjölbreyttum hætti, svo sem skriflega, með ljósmyndum, kvikmyndatökum og hljóðupptökum. Skráningarnar ígrunduðu þeir og ræddu við samstarfsfólk sitt og í sumum tilvikum börnin. Með þessu móti voru námssögur barnanna þróaðar en umræða og ígrundun fór jafnframt fram á mánaðarlegum fundum hópsins með rannsakendum.
5. *Miðlun þekkingar* — Deildarstjórnir miðluðu þekkingu og reynslu til annars starfsfólks í sínum leikskóla, ræddu á mánaðarlegum fundum deildarstjóra og rannsakenda hvað hafði verið gert, hvernig þeim þótti til takast og hvað þeir myndu gera næst.

6. *Mat þátttakenda* — Þátttakendur fylltu út matsblað á fundi sínum í lok nóvember 2013 og aftur í apríl 2014. Þar var spurt um reynslu þeirra af því að skrá sögur af námi barnanna.

Gögnin lýstu vel því ferli sem þátttakendur gengu í gegnum þegar þeir þreifuðu sig áfram við að skrá sögur, ígrunda þær með samstarfsfólki og börnum og kynna fyrir öðru samstarfsfólki og þátttakendum í verkefninu.

Úrvinnsla gagna

Greining gagna fór í upphafi að hluta til fram jafnóðum og deildarstjórnir ígrunduðu námssöguskráningar sínar á fundunum. Eins og ráð var fyrir gert rataði sú ígrundun stundum aftur inn í þær námssögur sem deildarstjórnir höfðu skráð. Nánari greining fór fram að verkefninu loknu og hana önnuðust höfundar þessarar greinar. Greiningin fór þannig fram að öll gögnin voru í upphafi flokkuð með hliðsjón af rannsóknarspurningunum þremur. Þær beindust að því (1) hvernig deildarstjórum og öðru starfsfólki gekk að tileinka sér matsaðferðina (lýsingum á færni og ferli náms), (2) hvernig gekk að meta nám barna og ígrunda það með hjálp af skráningu og námssögum, og (3) hvernig gekk með hjálp námssagna að nálgast sjónarhorn barna og skipuleggja leikskólastarfið eftir áhuga þeirra og virkni. Því næst fór fram þemagreining á svörum sem tengdust inntaki hversrar spurningar. Þemu sem komu hvað sterkast fram og er fjallað um hér eru mikilvægir matsþættir, leiðir til að skrá námssögur, mögulegir matskvarðar, val á stað og tíma til skráninga og æskilegur fjöldi skráninga fyrir hvert barn.

Mynd 2 – Rýnt í námssögur á fundi deildarstjóra

Niðurstöður

Í samstarfsrannsóknnum er mikilvægt að lýsa stöðunni í upphafi og laða fram spurningar sem kunna að brjótast í þátttakendum. Síðan eru nýjar aðferðir prófaðar og reynsla þátttakenda af þeim skráð. Niðurstöður eru settar fram með þetta í huga.

Rannsóknarspurningar snerust um hvernig deildarstjórnir:

- öðluðust færni í að skrá námssögur um hvert einstakt barn og framfarir þess;

- mátu nám barna í samvinnu, umræðu og ígrundun sín á milli og með foreldrum og börnum;
- nýttu námssöguskráningar til þess að nálgast sjónarhorn barna og skipuleggja leikskólastarfið út frá áhuga þeirra og virkni.

Staðan í upphafi

Á fyrsta fundi hópsins, það er rannsakenda og deildarstjóra, kynntu deildarstjórnir og ræddu þær matsaðferðir sem notaðar voru í leikskólunum. Töluðu margir deildarstjórnanna um að þeir notuðust við „heimagerða“ gátlista til að meta nám og þroska barnanna. Gátlistarnir voru aldursmiðaðir og byggðu á nokkrum atriðum sem talin voru gefa vísbendingu um þroska barnanna. *Getur barnið hoppað á öðrum fæti, byggt turn úr þremur kubbum, klippt eftir línu, farið eftir einföldum fyrirmælum?* – Allt eru þetta dæmi um viðmið sem var að finna á gátlistunum. Víða í leikskólunum höfðu verið sett upp eins konar próf fyrir foreldraviðtöl, sem börnin tóku þátt í, til að athuga hvort börnin hefðu náð tiltekinni færni og þá var merkt við „getur“ eða „getur ekki“ á gátlistunum. Einnig notuðu allir deildarstjórnir HLJÓM-2-prófið sem er staðlað próf til að kanna mál- og hljóðkerfisvitund barna. Í viðtölunum sýndu deildarstjórnir foreldrunum verk barnanna og teikningar og ræddu almennt um líðan þeirra, féлага og leik.

Hvað er mikilvægt að meta?

Spurningunni „Hvað er mikilvægast að börn læri í leikskóla?“ var varpað fram á fyrsta fundi hópsins. Deildarstjórnir voru sammála um að þeir teldu mikilvægast að börn lærðu góð samskipti og að umgangast önnur börn í leikskóla. Þá var leitað eftir svörum við spurningunni „Hvað er mikilvægast að meta í námi barna?“ Deildarstjórnir töldu mikilvægast að rýna og meta félagslega þætti í námi leikskólabarna, svo sem samskipti þeirra, vináttu og hæfni þeirra til að setja sig í spor annarra; einnig tilfinningalega þætti eins sem líðan barnanna, skilning þeirra á eigin getu og hvar styrkleikar þeirra liggja. Deildarstjórnunum fannst því áhugavert að kynnast nýjum aðferðum til að skrá og skilja nám og námsferli barnanna betur, það er samskipti, líðan, áhuga og færni þeirra og geta þannig mætt þörfum hvers og eins. Þeim fannst skráning námssagna geta verið góð leið til að gera starf leikskólanna sýnilegra og að námssögur gætu orðið til að auka samræður og upplýsingamiðlun milli þeirra og foreldranna.

Hvernig á að skrá námssögur?

Rætt var um miðla og ólíkar leiðir til að skrá námssögur barnanna, svo sem ljósmyndun, kvikmyndatökur, hljóðupptökur og yfirlit yfir sköpunarverk barnanna. Deildarstjóri hafði orð á því að honum „fannst áskorun í því að sjá börnin sem sterk, skapandi og mikils megnug og að skrá og ígrunda sögur með opnum huga án þess að láta staðalímyndir um börn hafa áhrif á skráningarnar“ (Fundargerð, 23. október 2013). Honum fannst ábyrgð sín sem skrásetjara vera mikil, fram kæmu mörg sjónarhorn sem kallaði á margræðan skilning á hverri sögu sem skráð væri. Í ljósi þessa töldu deildarstjórnir mikilvægt að allir starfsmenn leikskólans kæmu að því að skrá námssögur en ekki eingöngu deildarstjórnir. Því þótti augljóst að þeir þyrftu að styðja samstarfsfólk sitt í að þjálfra sig í að skrá námssögur.

Á fundi í október lögðu deildarstjórnir fram eftirtalda punkta fyrir sig og samstarfsfólk sitt til að styðjast við í námssöguskráningunum:

- *Hvað gerðist?*
Lýst er því sem fyrir augu ber og tekin ljósmynd eða tekinn upp myndbútur eða atburðurinn skráður skriflega. Sagan fjallar um eitthvað sem barnið gerir eða getur, hvernig samskipti það á við aðra og hvernig það tekst á við

viðfangsefni. Skráðir eru styrkleikar barnsins og hæfni og á hvern hátt hneigð þess til náms birtist í samskiptum og athöfnum.

- *Hvaða nám fer fram?*
Sagan er rædd og ígrunduð með samstarfsfólki, barninu sjálfu og fjölskyldu þess til að fá fram sjónarhorn þeirra gagnvart því sem gerðist með það að markmiði að greina og skrá í söguna framfarir barnsins og líðan á sem skýrasta hátt.
- *Hvaða tækifæri til frekara náms felast í sögunni?*
Ákveðið er hvernig sagan geti nýst til að styðja við nám viðkomandi barns og áhugasvið þess. Með því er átt við að aðlaga námsumhverfi, kennslu-hætti, félagslegt umhverfi deildarinnar og aðkomu barnahópsins að námi barna.

Deildarstjórnir hvöttu alla starfsmenn sinna deilda til að taka myndir af börnum við leik og í daglegum athöfnum. Síðan voru skráningarnar ígrundaðar á deildarfundi og rýnt í hvað lesa mátti úr ljósmyndunum: hvaða ferli væru þar sýnileg, hvað starfsfólkið vissi um áhugasvið og hugmyndir barnsins og hvernig hægt væri að nýta söguna til að gera nám barnsins sýnilegt og koma betur til móts við áhugasvið þess og styrkleika.

Reynsla deildarstjóranna af vinnu með námssöguskráningar opnaði augu þeirra fyrir því hversu gagnleg skráning getur verið þó að hver færsla sé stutt og greini frá atburði sem gerist á stuttum tíma. Gott dæmi um slíka skráningu er þegar einn deildarstjóranna skráði hvaða námsþáttum var verið að sinna í námi Freyju. Skráningin sýnir Freyju vefa með vinkonu sinni (sjá *Mynd 3*). Sjá má hvað Freyja tekst á við, hvað hún getur og kann, hvernig hún finnur lausnir, hvaða hugmyndir hún hefur og hvernig samskipti hún á við vinkonu sína. Skráningin sýnir einnig hvaða tækifæri hún hefur til að fást við fínhyfingar,

Mynd 3 – Greining á námi barna

samskipti, sköpun og sjálfbærni í leikskólanum. Þannig nýtist skráningin til að sýna það fjölbreytta nám og starf sem fram fer í þessum leikskóla og draga það fram í samræðum starfsfólks, foreldra og barna.

Viðmið í námssögum

Not af námssögum til að meta nám barna voru til umræðu á mörgum fundum deildarstjóranna. Rætt var um að hver leikskóli þyrfti að móta eigin aðferðir í því skyni að meta og gera sýnilegt það nám sem áhersla væri lögð á í viðkomandi leikskóla. Ef leikskóli starfaði eftir heilsustefnunni, svo að dæmi sé tekið, þyrftu námssögurnar að sýna að unnið væri að tilheyrandi markmiðum. Ennfremur þyrfti hver leikskóli að sýna í mati að þeirri stefnumótun, sem fram kemur í aðalnámskrá, væri fylgt. Grunnþættir menntunar ásamt námssviðum leikskólans eru til að mynda skýrir þættir sem nýta má sem viðmið í mati á námi barnanna (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011).

Deildarstjórnir töldu gagnlegt að nýta einnig þá þætti sem nefndir eru til mats í matskafla *Aðalnámskrár leikskóla 2011*. Þessir þættir eru:

- alhliða þroski
- sjálfstæði
- áhugasvið
- þátttaka í leik úti og inni
- félagsfærni og samkennd
- frumkvæði og sköpunarkraftur
- tjáning og samskipti

Einn deildarstjóranna spreytti sig á að greina námssögu með ofangreind viðmið í huga og afraksturinn má sjá í *Töflu 1*.

Hvar, hvenær og hversu oft á að skrá námssögur?

Fram kom á fundi í október 2013 að margir deildarstjóranna töldu að skipuleggja ætti skráningarnar, velja stað og stund og ákveða hvaða börn eða viðfangsefni yrðu til skoðunar hverju sinni. Sumir töldu jafnframt að gott gæti verið að setja sér viðmið um hversu margar sögur ætti að skrá um hvert barn á önn og hverjir ættu að skrá þær. Einnig töldu deildarstjórnir sig þurfa að velja betur fyrir sér hvenær og hvernig greining, túlkun, ígrundun og umræður um námssögur ættu að fara fram. Þeim fannst blanda af skipulögðum og sjálfspottnum skráningum geta gengið. Ákveða mætti að hluti sagnanna væri um tiltekin námssvið en aðrar væru sjálfspottnar um það sem starfsfólkið eða jafnvel börnin teldu áhugavert að skrá. Deildarstjórnir ræddu um að þótt mikilvægt væri að skrá námssögur einstakra barna væri einnig gagnlegt að skrá það sem gerist í barnahópnum. Þeir töldu að einnig mætti nýta sömu sögu af barnahópi í leik fyrir mörg börn með því að ígrunda og lesa í söguna út frá hverju og einu barni í hópnum.

Þær aðstæður, sem deildarstjórnir töldu líklegar til að gera hugmyndir barnanna sýni- legar og varpa ljósi á getu þeirra og nám, fólust einkum í leik barnanna með opinn efnivið (leik efni sem býður uppá margar lausnir) og glímu við skapandi verkefni; jafnframt virtist deildarstjórunum miklu máli skipta að börnin fengjust við eitthvað sem veki með þeim áhuga. Við slíkar aðstæður mætti greina betur frumkvæði hjá börnunum og hvernig þau fyndu lausnir, þau fengu þá tækifæri til að tjá hugmyndaauðgi sína. Stundir undir stjórn starfsfólks þóttu ekki jafn líklegar til að kalla fram áhugaverða skráningu þar sem lesa mætti í tjáningu barnanna. Ætla má að þetta ráðist af því að við þær aðstæður eru markmið leikskólakennaranna í forgrunni og frumkvæði barnanna sjálfra nýtur sín ekki nema að litlu leyti.

Samræður um námssögur

Þegar deildarstjórnir höfðu prófað sig áfram með skráningu á sögum með ljósmyndum valdi hver deildarstjóri eina námssögu til að kynna á sameiginlegum fundi hópsins. Þetta var í nóvember 2013. Farið var yfir hvernig skráning hafði gengið og höfðu margir deildarstjórnir þá sögu að segja að þeir og starfsfólk þeirra flæktu skráninguna um of og mikluðu hana fyrir sér. Rætt var um mikilvægi þess að byrjandi hæfi skráningar með því að skrá einfalda sögu, það er annað hvort stutta skriflega frásögn eða nokkrar ljósmyndir með texta, til að fá þjálfun í að segja frá og skrá það sem fyrir augu bæri. Jafnframt kom fram að engin ein aðferð væri rétt í skráningu á námssögum. Einnig var fjallað um val á skráningaraðferð með hliðsjón af aðstæðum og persónulegum styrkleika skrásetjara en ekki síst markmiðum skráningar. Í samræðunni kom fram að deildarstjórnir töldu að þeir og starfsfólk þeirra myndu smám saman þjálfast í að fylgjast með opnum huga með því sem börnin fengjust við, það er að stunda virka hlustun í daglegu starfi og lesa í ólíkan tjáningarmáta barna.

Deildarstjórnir ræddu reynslu sína af þessum fyrstu skrefum í skráningu námssagna, annars vegar hvað vel hefði gengið og hins vegar hvað mætti bæta. Einn deildarstjóri sagði að það hefði „gengið vel að skrá yfirleitt eitthvað bitastætt og myndirnar voru skemmtilegar“. Viðkomandi deildarstjóri taldi auðvelt fyrir það starfsfólk deildarinnar, sem hefði einhverja starfsreynslu, að taka þátt í námssögugerð. Í nokkrum leikskólanna hafði tekist að fá allt starfsfólk deildarinnar til liðs við skráningu á námsframvindu. Deildarstjóri sagði:

Það er gaman að sjá hvernig börnin leika sér öðruvísi þegar kennarinn er ekki með. Gekk rosalega vel að gera myndasögu þar sem börnin hjá mér tala ekki mikið. Hef náð að gera sögu um öll börnin í hópnum. Gekk vel hjá öllum að gera sögu. (Deildarstjóri á fundi 20. nóvember 2013)

Börnin á deildinni voru eins til tveggja ára gömul og ekki farin að tjá sig mikið munnlega. Því þótti deildarstjóranum myndskráning góð leið til að lesa í tjáningu barnanna. Við aðstæður, þar sem börnin léku sér, þótti deildarstjóranum í upphafi lítið um að vera. Þegar hann skoðaði og greindi upptökuna sá hann betur samskiptaferli barnanna, gat lesið í svipbrigði og líkamstjáningu þeirra og með því móti fengið nána innsýn í áhuga þeirra, líðan og samskipti.

Mikilvægi þess að þjálfast í að skrá námssögur kom berlega í ljós hjá einum deildarstjórnara. „Fyrst var þetta erfitt fyrir mig og núna gengur vel.“ Annar deildarstjóri sagði: „Fyrir mig þá þarf ég bara að halda áfram að æfa mig að gera þetta verkefni.“ Deildarstjóra fannst honum hafa gengið vel að skrá niður og tileinka sér nýja sýn á leik barna, fylgjast með getu þeirra og styrkleikum. Þetta lýsti vel þeirri viðhorfsbreytingu sem orðið hafði hjá honum við að kynnast hugmyndum að baki námssöguskráningu.

Hvers vegna eiga börn að ígrunda eigið nám?

Deildarstjórnir veltu fyrir sér á fundi, hvers vegna börnin ættu að taka þátt í námssögugerð og meta nám sitt. Spurðu sumir sig hvort ekki væri nóg að starfsfólk og foreldrar ræddu saman um nám barnanna. Fram kom á fundinum það sjónarmið að þegar börn ígrunda námssögur sínar koma sjónarmið barnanna fram og þau fá gott tækifæri til að vinna með sjálfsmynd sína (Carr, 2011). Þegar börn skoða myndir af sér eða eftir sig og heyra sögu af því sem þau voru að fást við gefast tækifæri til að fá viðbótarupplýsingar um það sem þau velta fyrir sér hverju sinni. Í slíku samtali spyr starfsfólkið opinna spurninga eins og: „Manstu þegar þú varst að mála myndina af regnboganum?“ Þá getur komið í ljós að barnið málaði alls ekki regnboga heldur snjóplóg, eins og einn deildarstjórnari rak sig á í samtali við barn.

Rætt var um í deildarstjórahópnum að starfsfólk leikskóla gefi sér of oft fyrir fram mótaðar hugmyndir um tjáningu og athafnir barna. Í ljósi þessa töldu deildarstjórnarnir að með því að ígrunda námssögur með barni fengjust meiri upplýsingar um barnið og sjónarmið þess sem bætti námssöguskráningarna enn frekar. Töldu þeir einnig að gagnlegt væri að fylgja því ferli námssöguskráninga sem sett var fram á Nýja-Sjálandi og sjá má á *Mynd 1*.

Að draga fram styrkleika fremur en að einblína á veikleika

Áður en starfsfólk á einni leikskóladeildinni kynntist námssöguskráningu hafði það álitnið eina stúlku á deildinni mjög öra og með mikla hreyfivirkni. Hún eirði lítið í verkefnum, samveru og leik en þótti bráðskörp og skýr með framúrskarandi orðaforða. Hún krafðist mikillar orku af starfsliðinu og deildarstjóranum fannst vera kominn neikvæður tónn og þreyta í starfsfólk gagnvart henni. Sjálfum fannst deildarstjóranum að aðrir starfsmenn væru hættir að gera sér grein fyrir því hve klár, dugleg og frambærileg stúlkan væri. Hann ákvað því að skrá námssögu sem gæti varpað ljósi á styrkleika stúlkunnar, til að sýna sjálfum sér og öðru starfsfólki fram á hæfni stúlkunnar, sem hér er kölluð Kristín.

Kristín var í útiveru. Hún hljóp að Bjarna, sem var á stóru hjóli, og spurði hvort hún mætti hjóla með honum. Hann var til í það og Kristín fór að ýta honum upp brekkuna og svo renndu þau sér saman niður aftur. Þau fóru hverja ferðina á fætur annarri og hlógu og virtust skemmta sér vel. Jón náði sér einnig í stórt hjól sem stóð á grasi utan við stíginn. Hjólið var þungt og þar sem það stóð á grasi náði hann því ekki af stað. Hann baslaði í smástund en um leið og Kristín sá til hans rauk hún til og spurði hvort hann þyrfti hjálp. Jón játti því og Kristín ýtti honum upp á stéttina þar sem léttara var að hjóla. Þá fór Kristín aftur til Bjarna og þau héldu áfram sínum leik. (Námssaga deildarstjóra, 10. apríl 2014)

Tafla 1 – Greining deildarstjóra á námssögu Kristínar eftir matsviðmiðum í aðalnámsskrá leikskóla	
Matsviðmið	Greining
Alhliða þroski	Grófhreyfingar og samhæfing mjög góð. Kraftmikil stúlka með mjög gott úthald og styrk.
Sjálfstæði	Sýndi mikið sjálfstæði. Var ekki háð fullorðnum og bjargaði aðstæðum bæði sér og öðrum börnum til gagns.
Áhugasvið	Fannst gaman að hjóla og göslast. Leitaði í hraða og spennu.
Þátttaka í leik	Mikil þátttaka og virkni í leiknum.
Félagsfærni og samkennd	Sýndi góða félagsfærni, samkennd og hjálpsemi. Sá vin sinn í vanda og bauð honum hjálp.
Frumkvæði og sköpunarkraftur	Sýndi frumkvæði, gekk í málin þegar Jón þurfti hjálp.
Tjáning og samskipti	Tjáði sig greinilega.

Deildarstjórinn ígrundaði einnig námssögu Kristínar út frá gildum leikskólans en þau eru virkni og vellíðan. Hann greindi námssöguna í ljósi þessara hugtaka:

Kristín var mjög virk í útiverunni og leiknum. Hún og Bjarni stýrðu leiknum í sameiningu og þeim kom vel saman. Hún ákvað hvað hún vildi gera í útiveru út frá eigin áhugasviði og reddaði sér leikfélaga. Hún var úrræðagóð og

hjálpssöm. Hún sýndi virkni og sjálfstæði í öllu sem hún gerði án nokkurrar hjálpar frá fullorðnum. Henni virtist líða mjög vel og skemmta sér vel.
(Ígrundun deildarstjóra, 10. apríl 2014)

Ofangreind greining sýnir hvernig skráningin dregur fram styrkleika Kristínar. Starfsfólkið sá til dæmis hvernig Kristín nýtti það sem áður var lítið á sem óæskilega hegðun á árangursríkan hátt í samskiptum sínum við önnur börn.

Börn sem starfsfólk hefur áhyggjur af

Börn sem starfsfólk leikskólans hefur áhyggjur af og veltir fyrir sér hvort taki nægilegum framförum eða þarfnist aðstoðar komu til tals á fundum deildarstjóranna. Rætt var um mögulegar leiðir til að styðja við barn sem á í samskiptavanda, er til dæmis feimið eða óöruggt, á í erfiðleikum með að einbeita sér eða á erfitt með að tengjast öðrum. Eftir nokkrar umræður töldu deildarstjórnir að námssögur gætu veitt nánari upplýsingar um barnið, styrkleikar þess og færni gætu orðið sýnilegri við skráningu og með því móti yrði auðveldara að finna leiðir til að aðstoða barnið. Deildarstjóri tók dæmi af stúlku í barnahóp á deildinni sinni. Hún var talin eiga í erfiðleikum með að einbeita sér, var afskiptasöm og tróð sér í leik hjá öðrum börnum. Þegar starfsfólkið á deildinni fór að fylgjast með henni og skrá sögur af athöfnum hennar, með styrkleika hennar í huga, birtist mynd af stúlku sem var forvitin og áhugasöm um umhverfi sitt. Í framhaldi af þessari umræðu var nánar fjallað um hvernig aðferðin nýtist í mati á námi barna sem starfsfólk hefur áhyggjur af en jafnframt var vikið að kostum og annmörkum námssagna sem aðferðar til að meta nám og framfarir allra barna.

Leikskólakennari ígrundar starfsaðferðir sínar – Litla hafmeyjan

Á lokafundi verkefnisins í apríl 2014 kynnti hver deildarstjóri eina námssögu sem valin var úr skráningum leikskólans með hliðsjón af því hvernig nýta mætti upplýsingarnar til að meta og skipuleggja starfið í leikskólanum ásamt því að skoða eigið vinnulag. Eitt dæmi um skráningu var sagan af litlu hafmeyjunni.

Mynd 4 – Ljósmynd af hafmeyjuleiknum

Deildarstjóri hafði skipulagt hóptíma með hópi stúlkna.

Í tímanum stungu stúlkurnar upp á að fara í íþróttir og ákvað deildarstjórinn að fylgja áhuga þeirra eftir og sótti stóra þunna dýnu, lágan pall og holan kubb sem stúlkurnar voru vanar að nota eins og rennibraut. Ánægður með að hafa sýnt sveigjanleika og leyft stúlkunum að gera það sem þær langaði til, lagði deildarstjórinn dýnuna á gólfið og stillti pallinum upp fyrir framan hana. „Renni-

brautina“ setti hann við hliðina á dýnunni og ætlaði að biðja stúlkurnar að fara í röð og nota leikefnið hver á eftir annarri svo þær gætu farið í hring. Stúlkurnar byrjuðu að stíga upp á pallinn og hoppa ofan á dýnuna en ein þeirra settist á gólfíð og setti kubbinn ofan á fæturna. Kennarinn sagði við stúlkuna: „Þú verður að setja kubbinn á gólfíð svo þið getið rennt ykkur á honum.“ Stúlkan horfði þá á kennarann, brosti sínu blíðasta og sagði: „Ég er hafmeyja.“ (Sjá *Mynd 4*). Deildarstjórinn skammaðist sín örlítið fyrir að hafa ætlað að ákveða hvað þær gerðu við leikefnið og sagði að þær mættu vera hafmeyjur. Stúlkurnar höfðu nú hópast í kringum „hafmeyjuna“ og hún stóð upp og styrði leiknum, sagði hver mætti vera hafmeyja næst. Allar höfðu mikinn áhuga á þessum leik og þær skiptust á að leika hafmeyjur. Þegar allar höfðu fengið að prófa að leika hafmeyju skriðu þær undir pallinn sem hafði breyst í búr og voru síðan vondar kisu í búi. Daginn eftir var kennarinn búinn að skipuleggja orðaspjallsstund og fannst vel við hæfi að nota sögu um hafmeyju. Stúlkurnar hlustuðu af athygli og lærðu ný orð en þegar þær fengu að leika sér frjálst voru þær allar hundar. Stundum er erfitt að fylgja áhuga og ferli barnanna. (Námssaga deildarstjóra á fundi 10. apríl 2014)

Kennarinn sagðist hafa lært mikið af þessari stund.

Ég hélt að ég væri svo opin og sveigjanleg en ætlaði samt að stjórna því hvernig stúlkurnar túlkuðu og notuðu leikefnið. Við verðum að átta okkur á því að við getum ekki skipulagt ímyndunarheim þeirra. (Námssaga deildarstjóra af námssögu úr hóptíma 7. apríl 2014)

Þessi námssaga er dæmi um hvernig deildarstjórinn nýtti skráninguna til að hlusta betur á hugmyndir stúlnanna og gefa þeim svigrúm til sköpunar en jafnframt til að skoða eigin starfsaðferðir á gagnrýninn hátt. Deildarstjóranum varð ljóst að jafnvel þótt hann hefði í upphafi lagt eigið skipulag til hliðar og hlustað á óskir stúlnanna um að fara í íþróttaleik þá greip hann sjálfan sig að verki við að ætla að stjórna því hvernig þær nýttu leikefnið.

Jákvæð viðhorf og kunnátta

Fram kom að deildarstjórnir töldu annríki hindra þá í að skrá námssögur. Einn deildarstjórnanna lýsti því hvernig hann hrósaði sigri yfir því að hafa náð að gera skráningu en sagðist jafnframt gleðjast sérstaklega yfir að sjá betur færni barnanna í því sem þau tóku sér fyrir hendur. Enn fremur sagðist hann fylgjast oftast með og hlusta á leik barnanna en raunin var áður en þátttaka hans í verkefninu hófst.

Deildarstjórnir nefndu margir hvernig þeir hygðust virkja samstarfsfólk sitt í skráningu. Einn deildarstjórinn ætlaði að gefa sér meiri tíma í skriflegar skráningar og eftir áramót ætlaði hann að virkja starfsfólk deildarinnar til skráninga og finna tíma fyrir ígrundun samstarfsfólksins. Annar deildarstjóri sagði:

Ég ætla að fá fólk til að vera jákvæðara, margir óttast skráningar því þær taka tíma og svo getur skortur á kunnáttu á tölva átt sinn þátt í óttanum. (Deildarstjóri á fundi 20. nóvember 2013)

Þannig komu fram hjá deildarstjórunum jákvæð viðhorf, bjartsýni og kunnátta sem gera má ráð fyrir að hafi áhrif á þróun námssöguskráninga í leikskólunum.

Fleiri töldu sig þurfa að styðja samstarfsfólk sitt sem væri hikandi og óöruggt. Einn deildarstjóri sagði:

Ég þarf að útskýra skráninguna betur fyrir samstarfsfólki mínu. Finn að það er smá hræðsla við að skrá hvað, hvernig og hvenær. Margar spurningar sem vakna hjá starfsfólkinu. (Deildarstjóri á fundi 20. nóvember 2013)

Fyrsta reynsla deildarstjóranna af því að fá samstarfsfólk sitt til að skrá námssögur benti til þess að það þyrfti töluverðan stuðning, gott skipulag og svigrúm í tíma til að tileinka sér aðferðina.

Mat deildarstjóra á verkefninu

Á síðasta fundi verkefnisins var reynslan af því metin og deildarstjórnir spurðir hvernig verkefnið hefði nýst þeim í starfi. Almenn ánægja var með verkefnið og töldu deildarstjórnir að námssögur gætu haft gildi fyrir sig og samstarfsfólk sitt. Þeir nefndu ýmsa mismunandi þætti þegar þeir ræddu um lærdóm sinn af þátttöku í verkefninu. Deildarstjórnir sögðust:

- hafa lært nýja aðferð við að meta nám barnanna;
- geta nýtt námssögur í foreldrasamtölum;
- geta metið eigið starf og greint áhrif sín á leik barnanna.

Sumir töldu sig hafa öðlast betri skilning á hugmyndum barnanna. Einn deildarstjórinn sagði:

Ég hef fengið betri innsýn inn í hugarheim barnanna. Er orðin duglegri að leyfa þeim að leika í frjálsum leik og sé betur styrkleika barnanna. Maður kynnist börnunum betur, bæði með því að bakka til baka og gefa sér tíma til að horfa án þess að skipta sér af, plús það að ígrunda! (Mat deildarstjóra á fundi 10. apríl 2014)

Annar deildarstjóri tók undir þessi sjónarmið:

Ég horfi á leikinn með öðrum augum. Nýti hvert tækifæri sem gefst til að skrá það sem börnin eru að gera/tala um í leiknum. Ég fylgist betur með samskiptum þeirra; hvað þeim fer á milli. Ég horfi á hverjir þeirra styrkleikar eru og hvernig hægt er að nýta betur þessa styrkleika. (Mat deildarstjóra á fundi 10. apríl 2014)

Varðandi börn sem starfsfólk hefur áhyggjur af, þá sagði einn deildarstjóranna:

Ég held að ég muni sjá börnin í öðru ljósi. Maður lærir að þekkja börnin betur. Held þetta muni hjálpa okkur að hjálpa þeim börnum sem eiga til dæmis í félagslegum erfiðleikum. (Mat deildarstjóra á fundi 10. apríl 2014)

Annar deildarstjóri sagði að hann fyndi betur hvað það skiptir miklu máli fyrir barnið að uppgötva eigin styrkleika. Enn öðrum deildarstjóra fannst verkefnið hafa styrkt sig í því sem hann væri að gera í daglegu starfi og hvatt hann til að standa með börnunum. Þeim síðastnefnda fannst verkefnið hafa opnað fyrir sér nýja vídd í mati á færni og frammistöðu barna.

Í upphafi rannsóknarinnar kom fram í máli þátttakenda að þekking þeirra á matsaðferðum væri mismikil og aðstæður í leikskólunum afar ólíkar. Í leikskólunum þróuðust því skráningarnar á mismunandi hátt. Þó gátu ekki allir þátttakendur nýtt sér verkefnið. Einum deildarstjóra fannst verkefnið ekki henta sínu starfi á þeim tíma en vonaðist til að geta beitt aðferðum þess markvisst næsta haust. Annar sagðist ekki hafa getað „hellt sér“ út í að skrá margar námssögur en þekkingin, sem hann hefði öðlast, myndi örugglega nýtast í starfinu á næstunni.

Deildarstjórnir voru spurðir að því hvernig þeir legðu til að haldið yrði áfram með verkefnið í sínum leikskóla. Einn deildarstjóri svaraði því svo:

Við munum gera námsögur með börnunum, greina þær og nýta í foreldra-samtölum og setja í einstaklingsmöppur. Ég vil líka fá álit barnanna.
(Mat deildarstjóra á fundi 10. apríl 2014)

Fram kom í svörum eins deildarstjóra að samstarfsfólkið væri jákvætt og vildi halda áfram með þetta verkefni. Hann sagðist þurfa að vera duglegur að hvetja samstarfsfólk sitt til að tileinka sér þessa aðferð í starfi. Einnig ætluðu margir deildarstjórar að búa til ferilmöppu eða námsmöppu fyrir hvert barn, möppu sem myndi fylgja því frá upphafi til loka leikskóla-dvalar. Annar deildarstjóri sagði:

Gaman væri að allir gengju inn í verkefnið en skrefin verða tekin fram á við og ég hef fulla trú á okkur sem hóp að verða góð í þessu.
(Mat deildarstjóra á fundi 10. apríl 2014)

Einn deildarstjóranna kvaðst ætla að kynna verkefnið fyrir öllu starfsfólki leikskólans og „hafa möppur með glærunum frá námskeiðinu og hugmyndir um hvernig við stöndum að námssögugerð þannig að hver geti valið sína eigin nálgun“ (Mat deildarstjóra á fundi 10. apríl 2014). Nokkrir deildarstjórar nefndu að þeir vildu fá umfjöllun um námssögur á fundi fyrir allt starfsfólk leikskólans næsta haust.

Einn deildarstjóri sagði að þátttaka sín í verkefninu hefði gert sér ljóst hve mikilvægt það er að horfa á styrkleika barnanna fremur en veikleika og hve þýðingarmikið er að tala alltaf um börnin og foreldra þeirra af virðingu. Fram kom að mörgum deildarstjórum fannst verkefnið áhugavert, skemmtilegt og fræðandi og einn sagði að gaman og gagnlegt hefði verið að sjá skráningar úr öðrum leikskólum.

Samantekt og umræður

Í rannsókninni var stefnt að því að deildarstjórnir öðluðust færni í að skrá námssögur um hvert einstakt barn og lærðu að greina nám og framfarir barna; einnig að deildarstjórnir þróuðu aðferðir til að meta nám barna í samvinnu, umræðu og ígrundun sín á milli og með foreldrum og börnum. Loks var stefnt að því að deildarstjórnir nýttu mat á námi barna til þess að skipuleggja leikskólastarfið út frá áhuga barnanna og leituðu leiða til að styðja enn frekar við nám þeirra.

Í upphafi rannsóknarinnar studdust deildarstjórnir við gátlista með afmörkuðum færni-þáttum og lögðu HLJÓM-2-prófið fyrir börnin til að meta nám þeirra og framfarir. Þegar leið á rannsóknina og deildarstjórnir höfðu fengið kynningu á námssögugerð, rætt hana og þá hugmyndafræði, sem að baki henni liggur, fóru þeir smám saman að tileinka sér skráningar til að fylgjast með námi barnanna í leik (Carr, 2011, 2014; Peters, 2009). Ákveðið öðryggi og hræðsla við að skrá ekki „rétt“ kom fram bæði hjá deildarstjórum og öðru starfsfólki þegar fyrstu skráningarnar fóru fram. En eftir því sem leið á veturinn uppgötvaði starfsfólk að engin ein skráningaraðferð væri rétt heldur gæti hver leikskóli lagað aðferðina að sinni stefnu og áherslum í starfi. Í þeim tilgangi að gera sértæka þætti skólanámskrár sýnilega mætti því til að mynda setja skráningunni markmið sem tengdust sérstöðu hvers leikskóla. Til dæmis myndi náttúruleikskóli setja sér markmið með skráningu um að sýna nám barna á því sviði.

Deildarstjórnir voru nokkuð sammála um að það hefði verið lærdómsríkt að styðjast við ólíkar skráningaraðferðir og gagnlegt að kynna og ræða skráningar allra í hópnum. Þátttakendum þótti afar gagnlegt að ígrunda námssögurnar, bæði í hópi deildarstjóranna en ekki síður í hverjum leikskóla með samstarfsfólkinu. Einnig var rætt um þátttöku foreldra

og barnanna sjálfra í umræðum og túlkun á sögunum. Deildarstjórnarnir töluðu um að þátttaka þeirra í verkefninu hefði orðið þess valdandi að þeir fóru að fylgjast betur með leik barnanna og jafnvel að sjá þau í nýju ljósi. Þeir gerðu sér far um að sjá styrkleika barnanna, getu og hæfni, oft í stað þess að einblína á veikleika þeirra eða „óþekkt“. Er það í samræmi við aðrar rannsóknir (Anna Magnea Hreinsdóttir, 2009, 2012; Bryndís Garðarsdóttir og Kristín Karlsdóttir, 2012; Carr, 2001, 2002; Kristín Karlsdóttir og Bryndís Garðarsdóttir, 2008; Robinson, 2013) sem sýna mikilvægi jákvæðra viðhorfa starfsfólks til náms og getu barna.

Deildarstjórnarnir skoðuðu eigin aðferðir í samskiptum við börnin með gagnrýnum hætti, eins og sagan um litlu hafmeyjuna sýnir. Ígrundun leikskólakennarans varð til þess að hann skoðaði eigin aðferðir í samskiptum við stúlkurnar á gagnrýninn hátt. Með því móti nýtti hann skráninguna til að byggja upp eigin fagmennsku, líkt og hefur komið fram í öðrum rannsóknum (Bryndís Garðarsdóttir og Kristín Karlsdóttir, 2012; Carr, 2001) þar sem kennarar töldu sig beita faglegri vinnubrögðum eftir að þeir hófu skráningu námsagna í leikskólastarfinu. Fyrstu rannsóknarspurningunni um það hvort deildarstjórnarnir hafi öðlast færni í að skrá námssögur um hvert einstakt barn og framfarir þess má svara með því að margir þeirra hafi gert það en hver á sinn hátt sem aftur byggðist á aðstæðum í hverjum leikskóla. Sumir deildarstjórnarnir þróuðu með sér færni eins og kemur fram í dæmunum, sem greint er frá í niðurstöðum hér að framan, meðan aðrir voru styttra á veg komnir í ferlinu.

Þó að deildarstjórnarnir kæmu auga á kosti þess að skrá námssögur og hefðu tileinkað sér það olli öoryggi, sem endurspegladist meðal annars í umræðunni um tímaskort, því að aðferðin var ekki innleidd í alla leikskólana. Gera þarf ráð fyrir að úrvinnsla námsagna og ígrundun þeirra taki tíma og því þarf hver leikskóli að skipuleggja hvenær sú vinna fer fram. Jafnframt skiptir miklu að börnin taki virkan þátt í skráningarferlinu. Myndvinnsla getur til dæmis farið fram inni á deild eða þar sem börnin eru nálægt. Þannig má veita börnunum tækifæri til að koma sínu sjónarhorni að. Með því móti geta börnin öðlast aukna innsýn í eigið nám og leikskólakennarar áttað sig betur á sjónarmiðum þeirra. Nokkrir deildarstjórar náðu að nýta námssögurnar í samtölum við foreldra og mynduðust góð tengsl við foreldrana þegar rætt var um námssögur sem sýndu getu og styrkleika barnanna. Er það í samræmi við rannsókn Bryndísar Garðarsdóttur og Kristínar Karlsdóttur (2012) en þar kom fram að námssögur barnanna urðu leikskólakennurunum hvatning til frekara samstarfs og opnuðu á gagnvirkari miðlun upplýsinga milli heimilis og leikskóla.

Auk þess sem þegar er nefnt kom fram í þessari rannsókn að námssöguskráningar virðast falla vel að öðru starfi í leikskólunum og með aukinni reynslu öðlaðist starfsfólkið þjálfun í að skrá sögur jöfnum höndum í daglegu starfi. Þegar leið á verkefnið kom í ljós að hver leikskóli valdi eigin markmið og viðmið sem nýtt voru til að greina og miðla matinu í tengslum við ákveðna þætti úr *Aðalnámskrá leikskóla 2011*, svo sem námssvið leikskóla, grunnþætti menntunar eða matskafla aðalnámskrárinnar.

Námssögurnar og skráning þeirra hjálpuðu deildarstjórunum og samstarfsfólki þeirra að koma auga á styrkleika barnanna, eins og gerðist í sögu stúlkunnar Kristínar, sem lesa má í kaflanum *Að draga fram styrkleika fremur en að einblína á veikleika* hér á undan. Þetta er þýðingarmikið þegar meta skal styrkleika barna og styðja þau til náms, gefa þeim tækifæri til að fást við það sem vekur áhuga þeirra og gera þeim kleift að finna sjálf lausnir. Með því að skrá það sem börnin fást við í leikskólanum og styðja við virka þátttöku þeirra verður auðveldara en ella að hlusta eftir sjónarmiðum barnanna (Anna Magnea Hreinsdóttir, 2009, 2012; Bryndís Garðarsdóttir og Kristín Karlsdóttir, 2012; Carr, 2001).

Hér hefur verið greint frá því hvernig deildarstjórar í átta leikskólum í Garðabæ hófu að skrá námssögur barna í þeim tilgangi að nýta gögn skráningarinnar til að meta vellíðan barna og nám þeirra. Verkefnið spannaði einn vetur og var því eingöngu upphaf ferils sem ætla má að enn sé í mótun í leikskólunum. Fram kom í þessari rannsókn – líkt og í rannsókn Bryndísar Garðarsdóttur og Kristínar Karlsdóttur (2012) – að deildarstjórnir öðluðust meiri skilning á sjónarmiðum barna og eigin aðferðum í starfi. Þeir sögðust hafa lært að skrá með opnum huga en það leiddi til þess að þeir gátu betur sett sig í spor barnanna sem aftur hafði áhrif á hvernig þeir komu til móts við börnin og leiddi jafnvel til breytinga á skipulagi leikskólans. Þeir sem tóku þátt í verkefninu lærðu hver af öðrum og urðu meðvitaðri um eigin fagmennsku. Loks opnuðu námssögurnar á annars konar samskipti við foreldra. Annarri rannsóknarspurningunni – hvernig deildarstjórunum tókst að þróa aðferðina til að meta nám barna í samvinnu, með umræðu og ígrundun sín á milli og með foreldrum og börnum – má svara með því að segja að sumir höfðu þegar upp var staðið ígrundað námssögur sínar með börnum og öðrum fullorðnum, og auk þess prófað og jafnvel valið viðmið til notkunar í leikskólunum.

Í þessari rannsókn mótaði hver leikskóli eigin aðferðir við að meta nám og námsferli barna – svo sem með því að styðjast við viðmið úr *Aðalnámskrá leikskóla 2011* eða skólanámskrá leikskólans – en einnig aðferðir til að meta vellíðan og hneigð barns til náms. Segja má að flestum deildarstjórnanna hafi tekist að nálgast sjónarhorn barnanna og að það hafi í mörgum tilvikum haft áhrif á daglegt starf og val á viðfangsefnum í leikskólunum. Meðal þeirra þátta, sem sumir deildarstjórnir ræddu að þyrfti að þróa áfram, var þátttaka barna í matsferlinu. Samkvæmt Carr (2011) verða börn, sem fá tækifæri til að ræða eigin námssögur, meðvitaðri um nám, hvað og hvernig þau læra, öðlast þannig trú á eigin getu og gefast síður upp, sem styrkir sjálfsmynd þeirra. Í þriðju rannsóknarspurningunni var leitað svara við því hvernig deildarstjórunum hefði tekist að nýta námssöguskráningar til þess að nálgast sjónarhorn barna og skipuleggja leikskólastarfið út frá áhuga þeirra og virkni. Svarið við henni er að flestir deildarstjórnanna höfðu fengist við að þróa aðferðir til að nálgast sjónarhorn barna sem hafði í mörgum tilvikum áhrif á daglegt starf.

Fram kom að deildarstjórnir töldu aðferðina vel til þess fallna að meta nám barna, sérstaklega félagslega og tilfinningalega þætti sem deildarstjórnir töldu mikilvæga. Ýmsar hindranir voru þó ræddar, svo sem eins og hvernig og hvenær væri unnt að finna tíma til að skrá námssögur, ígrunda þær og miðla þeim.

Ljóst er af framansögðu að námssögur geta verið góð leið til að meta hneigð barna til náms, það er áhuga þeirra, virkni og samskipti, sem eru þeir þættir sem kveðið er á um í *Aðalnámskrá leikskóla 2011* að skuli metnir (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011). Aðferðin virðist því vel til þess fallin að fylgja íslenskri stefnu fyrir leikskóla. Matsaðferðina þarf að þróa frekar í íslenskum leikskólum og festa í sessi. Auðvelda má innleiðingu þessarar matsaðferðar með fræðslu og þjálfun þeirra sem starfa í leikskólum. Hver leikskóli þarf að finna lausnir og skipuleggja ýmsa þætti, svo sem samræður og ígrundun um viðhorf til barna og náms þeirra, velja matsviðmið sem endurspegla helstu markmið leikskólans og nýta þá vitneskju, sem skapast með námssöguskráningum, fyrir börnin sjálf og skipulag leikskólastarfs. Víst er að hjálplegt yrði að leita leiða til að finna ígrundun um námssögur sérstakan stað í skipulagi leikskóla. Slík ígrundun getur aukið skilning á því hvernig börn læra og á áhuga þeirra, virkni, lausnaleit og vitund um umhverfi sitt og eigið nám. Mat og matsaðferðir, sem stuðst er við í leikskólum, ættu – ef vel er á haldið – að sýna hvað hvert einstakt barn lærir og hvernig börn læra í hóp og þá með þeim hætti að matið nýtist öllum börnum.

Heimildir

Anna Magnea Hreinsdóttir. (2009). „Af því að við erum börn.“ *Lýðræðislegt umræðumat á menntun barna og þjónustu fjögurra íslenskra leikskóla*. Reykjavík: Háskóli Íslands, Menntavísindasvið.

Anna Magnea Hreinsdóttir. (2012). „Hver hlustar?“ Raddir barna og áhrif þeirra á leikskólastarf. Í Jóhanna Einarsdóttir og Bryndís Garðarsdóttir (ritstjórar), *Raddir barna* (bls. 75–99). Reykjavík: Háskólaútgáfan og Rannsóknarstofa í menntunarfræðum ungra barna (RannUng).

Alderson, P. (1995). *Listening to children: Children, ethics and social research*. London: Barnardo's.

Brooker, L. (2008). *Supporting transitions in the early years*. Maidenhead: Open University Press.

Brown, B. (2012). *Daring greatly*. New York: Gotham Books.

Bryndís Garðarsdóttir og Kristín Karlsdóttir. (2012). Skráning námssagna: Sjónarhorn barna. Í Jóhanna Einarsdóttir og Bryndís Garðarsdóttir (ritstjórar), *Raddir barna* (bls. 99–119). Reykjavík: Háskólaútgáfan og Rannsóknarstofa í menntunarfræðum ungra barna (RannUng).

Carr, M. (2001). *Assessment in early childhood education: Learning stories*. London: Paul Chapman.

Carr, M. (2002). Emerging learning narratives: A perspective from early childhood education. Í G. Wells og G. Claxton (ritstjórar), *Learning for life in the 21st century* (bls. 99–111). Oxford: Blackwell.

Carr, M. (2011). Young children reflecting on their learning: Teachers' conversation strategies. *Early Years*, 31(3), 257–270.

Carr, M. (2014). Play and playfulness: Issues of assessment. Í L. Brooker, M. Blaise og S. Edwards (ritstjórar), *The SAGE handbook of play and learning in early childhood* (bls. 264–276). London: SAGE.

Carr, M., May, H., Podmore, V. N., Cubey, P., Atherly, A. og Macartney, B. (2002). Learning and teaching stories: Action research on evaluation in early childhood in Aotearoa-New Zealand. *European Early Childhood Education Research Journal*, 10(2), 115–125.

Carr, M., Smith, A. B., Duncan, J., Jones, C., Lee, W. og Marshall, K. (2010). *Learning in the Making: disposition and design in early education*. Rotterdam: Sense publishers.

Clark, A. (2005). Talking and listening to children. Í M. Dudek (ritstjóri), *Children's spaces* (bls. 1–14). Oxford: Architectural Press.

Clark, A. (2010). *Transforming children's spaces: Children's and adults' participation in designing learning environments*. London: Routledge.

Clark, A. og Moss, P. (2001). *Listening to young children*. London: National Children's Bureau and Rowntree Foundation.

Clark, A. og Moss, P. (2005). *Spaces to play: More listening to young children using the Mosaic approach*. London: National Children's Bureau.

- Clark, A., Kjörholt, A. og Moss, P. (2005). *Beyond listening: Children's perspectives on early childhood services*. Bristol: Policy Press.
- Clark, A., McQuail, S. og Moss, P. (2003). *Exploring the field of listening to and consulting with young children*. London: Department for Education and Skills.
- Claxton, G. (2001). *Wise up: Learning to live the learning life*. Stafford: Network Educational Press.
- Dahlberg, G. og Moss, P. (2005). *Ethics and politics in early childhood education*. Oxfordshire: RoutledgeFalmer.
- Dahlberg, G., Moss, P. og Pence, A. (2007). *Beyond quality in early childhood education and care: Postmodern perspective* (2. útgáfa). London: Routledge.
- Daniels, K. (2011). Supporting the development of positive dispositions and learner identities: an action research study into the impact and potential of developing photographic learning stories in the Early Years. *Education*, 41(3), 300–315.
- Dockett, S. (2008). Hlustað á raddir barna: Börn og rannsóknir. Í Jóhanna Einarsdóttir og Bryndís Garðarsdóttir (ritstjórar), *Sjónarmið barna og lýðræði í leikskólaskólastarfi* (bls. 33–49). Reykjavík: Háskólaútgáfan og Rannsóknarstofa í menntunarfræðum ungra barna (RannUng).
- Doverborg, E. og Samuelsson, I. P. (2000). *Att förstå barns tankar*. Stokkhólmi: Liber.
- Dweck, C. og Leggett, E. (1988). A social-cognitive approach to motivation and personality. *Psychological Review*, 95(2), 256–273.
- Edwards, C., Gandini, L. og Forman, G. (1993). *The hundred languages of children: The Reggio Emilia approach to early childhood education*. Norwood, New Jersey: Ablex.
- Fuemana-Foa'I, L., Pohio, L. og Terreni, L. (2009). Narratives from Aotearoa New Zealand: Building communities in early childhood through the visual arts. Paper presented at the *Teaching Artist Journal*, 7(1), 23–33. doi:10.1080/15411790802344371
- Hargreaves, A. (1994). *Changing teachers, changing times: Teachers work and culture in the postmodern age*. Toronto: The Ontario Institute for Studies in Education.
- Hedges, H. (2010). Whose goals and interests? The interface of children's play and teachers' pedagogical practices. Í L. Brooker og S. Edwards (ritstjórar), *Engaging Play* (25–38). Maidenhead: Open University Press.
- Kemmis, S. og McTaggart, R. (1988). *The action research planner* (3. útgáfa). Victoria, Ástralíu: Deakin University Press.
- Kincheloe, J. L. (2006). *Teachers as researchers: Qualitative inquiry as a path to empowerment*. New York: Routledge.
- Koshy, V. (2008). *Action research for improving practice: A practical guide*. London: Sage.
- Krístín Karlsdóttir og Bryndís Garðarsdóttir. (2008). Námssögur. Styrkleikar og færni leikskólabarna. Í Jóhanna Einarsdóttir og Bryndís Garðarsdóttir (ritstjórar), *Sjónarmið barna og lýðræði í leikskólaskólastarfi* (bls. 49–71). Reykjavík: Háskólaútgáfan og Rannsóknarstofa í menntunarfræðum ungra barna (RannUng).

Kristín Þórarinsdóttir og Rúnar Sigþórsson. (2013). Starfenda- og þátttökurannsóknir. Í Sigríður Halldórsdóttir (ritstjóri), *Handbók í aðferðafræði rannsókna* (bls. 347–359). Reykjavík: Háskólinn á Akureyri.

Laevers, F. (1994). The innovative project Experiential Education and the definition of quality in education. Í F. Laevers (ritstjóri), *Defining and assessing quality in early childhood education* (bls. 159–172). Leuven: Leuven University Press.

Lenz Taguchi, H. (2010). *Going beyond the theory/practice divide in early childhood education. Introducing an intra-active pedagogy*. London: Routledge.

Lög um leikskóla nr. 90/2008.

Malaguzzi, L. (1993a). For an education based on relationships. *Young Children*, 11(93), 9–13.

Malaguzzi, L. (1993b). History, ideas and basic philosophy. Í C. Edwards, L. Gandini og G. Forman (ritstjórar), *The hundred languages of children* (bls. 57–61). Norwood, New Jersey: Ablex.

Margrét Héðinsdóttir, Fanný Gunnarsdóttir og Erla Kristjánsdóttir. (2013). Heilbrigði og velferð: Grunnþáttur í menntun á öllum skólastigum. Í Aldís Yngvadóttir og Sýlvía Guðmundsdóttir (ritstjórar ritraðar), *Ritröð um grunnþætti menntunar*. Reykjavík: Mennta- og menningarmálaráðuneytið og Námsgagnastofnun.

McNiff, J. (2002). Action research for professional development. Sótt af <http://www.jeanmcniff.com/ar-booklet.asp>

McNiff, J., Lomax, P. og Whitehead, J. (2003). *You and your action research project* (2. útgáfa). London: Routledge/Falmer.

Menntamálaráðuneyti. (1985). *Uppeldisáætlun fyrir dagvistarheimili: Markmið og leiðir*. Reykjavík: Höfundur.

Menntamálaráðuneyti. (1993). *Uppeldisáætlun fyrir leikskóla*. Reykjavík: Höfundur.

Menntamálaráðuneyti. (1999). *Aðalnámskrá leikskóla*. Reykjavík: Höfundur.

Mennta- og menningarmálaráðuneyti. (2011). *Aðalnámskrá leikskóla 2011*. Reykjavík: Höfundur.

Mennta- og menningarmálaráðuneyti. (2013). *Þemahefti um námsmat í leikskólum*. Reykjavík: Höfundur.

Ministry of Education [in New Zealand]. (1996). *Te Whāriki*. Sótt 22. janúar 2015 af <http://www.education.govt.nz/early-childhood/teaching-and-learning/ece-curriculum/te-whariki/>

Peters, S. (2009). Responsive, reciprocal relationships: the heart of the Te Whāriki curriculum. Í T. Papatheodorou og J. Moyles (ritstjórar), *Learning together in the early Years: Exploring relational pedagogy* (bls. 23–32). London: Routledge.

Peters, S. og Davis, K. (2011). Fostering children's working theories: pedagogic issues and dilemmas in New Zealand. *Early Years*, 31(1), 5–17.

Reglugerð um skil og miðlun upplýsinga milli leik- og grunnskóla nr. 896/2009.

Rinaldi, C. (2005). Documentation and assessment: What is the relationship? Í A. Clark, A. T. Kjærholt og P. Moss (ritstjórar), *Beyond listening: Children's perspectives on early childhood services* (bls. 29–49). Bristol: Policy Press.

Rinaldi, C. (2006). *In dialogue with Reggio Emilia: Listening, researching and learning*. London: Routledge.

Robinson, K. (2013). *Finding your element: How to discover your talents and passions and transform your life*. New York: Viking.

Rogoff, B. (2003). *The cultural nature of human development*. Oxford: University Press.

Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins. (1989). Sótt 2. júlí 2013 af http://www.barn.is/adalsida/barnasattmalinn/barnasattmalinn_i_heild/

Vygotsky, L. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Wells, G. og Claxton, G. (ritstjórar). (2002). *Learning for life in the 21st century: Sociocultural perspectives on the future of education*. Oxford: Blackwell.

Um höfunda

Kristín Karlsdóttir er lektor við Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Hún lauk M.Ed.-gráðu í Menntunarfræði frá Kennaraháskóla Íslands árið 2001 og vinnur nú að doktorsritgerð sem er á lokastigi. Ritgerðin lýsir af nákvæmni námsferli barna í daglegu starfi tveggja leikskóla sem starfa á gjörólíkan hátt og þeim margbreytilegu þáttum sem hafa áhrif á nám barna. Kristín er þátttakandi í verkefnum og rannsóknum sem tengjast skráningu og mat í leikskólastarfi og samfelli milli leik- og grunnskóla.

Anna Magnea Hreinsdóttir er sviðsstjóri fræðslu- og velferðarsviðs Borgarbyggðar. Hún lauk námi í tólmstundafræðum frá Göteborgs folkhögskola, Svíþjóð árið 1980, B.Ed.-gráðu í leikskólafræðum frá Kennaraháskóla Íslands árið 1999 og meistaraþrófi frá sama skóla árið 2003. Árið 2009 lauk hún doktorsþrófi í menntunarfræðum frá Menntavísindasviði Háskóla Íslands. Hún var til skamms tíma leikskólafulltrúi Garðabæjar og hefur unnið sem leikskólastjóri og rekið leikskóla í tugi ára.

Efnisorð

leikskóli – námsmat – námssögur – starfendarannsókn

About the authors

Kristín Karlsdóttir works as a lecturer and researcher at the School of Education, University of Iceland. In 2001 she completed her M.Ed. degree in Education from the Teacher University and currently is working on the final steps in her doctoral theses. The theses gives detailed description of what children are learning in their daily lives and the multiple factors affecting their learning in two different early childhood curricular contexts. Currently she takes part in projects and research involving documentation and assessment in preschool education and transition from pre- to primary school.

Anna Magnea Hreinsdóttir is a director of education and welfare in Borgarbyggð. She earned her degree in leisure studies from Göteborgs

Námssögur: Tæki til að meta áhuga, virkni og líðan barna í leikskóla

folkhögskola, Sweden in 1980, a B.Ed. degree in preschool studies from the Icelandic University of Education in 1999 and a Master's degree from the same university in 2003. She finished her Ph.D. from the School of Education, University of Iceland in 2009. She has worked as a preschool officer for many years.

Key words

preschool – evaluation – learning stories – action research

Kristín Karlsdóttir og Anna Magnea Hreinsdóttir. (2015).
Námssögur: Tæki til að meta áhuga, virkni og líðan barna í leikskóla.
Netla – Vef tímarit um uppeldi og menntun. Menntavísindasvið Háskóla Íslands.
Sótt af <http://netla.hi.is/greinar/2015/ryn/008.pdf>